SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ
CİLT: 25 SAYI: 66 OCAK-MART 2025 E-ISSN: 2651-4265
Araştırma Makalesi

DEPREM VE KORUYUCU AİLE OLMAK: NİTEL BİR ÇALIŞMA

Beyza ŞANAL GÜNGÖR[1]

Nilüfer KOÇTÜRK[2]

Öz

Kırılgan grupta yer alan koruyucu aileler afetten etkilenen önemli kesimlerden biridir. Bu araştırmanın amacı, koruyucu annelerin travma sonrası çocuklarıyla ilişkilerinde karşılaştıkları zorlukları, stresle başa çıkma becerilerini ve psikolojik ihtiyaçlarını anlamaktır. Fenomenolojik desende yürütülen çalışmada, ölçüt örnekleme yöntemiyle on katılımcıya ulaşılmıştır. Veriler, 20-40 dakika süren çevrim içi yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmış ve içerik analizi yapılmıştır. Katılımcıların deneyimleri beş tema altında toplanmıştır: "Yaşam tecrübeleri", "psikofizyolojik durum", "ebeveyn olarak ihtiyaçlar", "ebeveyn-çocuk ilişkileri" ve "psikososyal destek ihtiyaçları". "Yaşam tecrübeleri" temasında "fiziki yaşam ortamına dair zorluklar", "koruyucu aile olmak" ve "psikolojik baş etmeye çalışmak" yer almıştır. "Psikofizyolojik durum" teması "duygusal durum", "bilişsel durum" ve "davranışsal durumlar"ı içermektedir. "Ebeveyn olarak ihtiyaçlar" teması "psikososyal ihtiyaçlar" ve "çocuğun gereksinimlerini yerine getirme" olarak belirlenmiştir. "Ebeveyn-çocuk ilişkileri" temasında "psikolojik zorlukların ilişkiye etkisi" ve "bağın güçlenmesi" vurgulanmıştır. "Psikososyal destek ihtiyaçları" ise "çocuğun psikolojik belirtilerine" ve "ebeveyn eğitimine" yönelik destekleri kapsamaktadır. Sonuç olarak, koruyucu annelerin afet sonrası çocuklarına uygun ebeveynlik yapabilmeleri için psikososyal ve eğitsel desteğe ihtiyaç duyduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Afet, deprem, travma, koruyucu aile, psikolojik gereksinim, travmaya duyarlı ebeveynlik*

---

[*] Bu çalışma ilk yazarın doktora tez verisinden üretilmiştir.

[1] Uzman Psikolojik Danışman, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, E-posta: beyzasanal@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8016-9660

[2] Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, E-posta: niluferkocturk@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6124-1842

GÜNGÖR B. Ş, KOÇTÜRK N. (2025). Deprem ve Koruyucu Aile Olmak: Nitel Bir Çalışma. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 24(66), 175-205. DOI:10.21560/spcd.vi. 1545093

EARTHQUAKE AND BEING A FOSTER FAMILY: A QUALITATIVE STUDY

Abstract

Foster families, who are in the vulnerable group, are one of the important segments affected by the disaster. The aim of this study is to understand the difficulties foster mothers face in their relationships with their children after the trauma, their coping skills with stress, and their psychological needs. In the phenomenological design study, ten participants were reached by the criterion sampling method. The data were collected through online semi-structured interviews lasting 20-40 minutes, and content analyses were conducted. The experiences of the participants were categorized under five themes: 'life experiences', "psychophysiological status", "needs as a parent", "parent-child relationships," and "psychosocial support needs". The "life experiences" theme included "challenges in living conditions," "being a foster family," and "coping with the psychological effects." The "psychophysiological condition" theme involved "emotional," "cognitive," and "behavioral states." The "parental needs" theme included "psychosocial needs" and "fulfilling the child's needs." The "parent-child relationships" theme focused on "the impact of psychological difficulties" and "strengthening the bond." Finally, the "psychosocial support needs" theme involved "support for the child's psychological symptoms" and "parent education." As a result, it was determined that foster mothers needed psychosocial and educational support to be able to parent their children appropriately after the disaster.

Keywords: *Disaster, earthquake, trauma, foster family, psychological need, trauma-sensitive parenting*

GİRİŞ

Afetler, toplumda önemli kayıplara sebep olan, mevcut düzen ve işleyişi bozan, ani gerçekleşen doğal ya da insan kaynaklı olaylardır (La Greca vd., 1996). Depremler de bir doğal afet türü olarak etkili olduğu bölgede maddi ve manevi kayıplara yol açmakta, sosyal ve ekonomik destek sistemleri ve kaynaklarını etkilemektedir. Bununla birlikte, depremlerin bireyler üzerinde travmatik etkileri olabilmektedir. Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychological Association [APA]) tarafından yayınlanan "Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı-5" (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5 [DSM-5]) travmayı, bir bireyin doğrudan deneyim yoluyla maruz kaldığı, tanık olduğu, sevdiği birinin doğrudan deneyimlediğini öğrendiği veya tekrar tekrar gerçek bir ölüm, ölüm tehdidi, cinsel şiddet veya ciddi bir yaralanmanın tiksindirici sonuçlarına maruz kaldığı durumlarda ortaya çıkan bir durum olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Afet sonrasında ise travmanın bireyler üzerinde kısa süreli etkileri olabileceği gibi uzun vadeli sonuçları da olabilmektedir. Doğal afetlerin psikososyal sonuçlarına yönelik yapılan araştırmalar (McMillen vd., 2000) afet sonrasında bireylerde kitlesel akut stres tepkilerinin, travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB), depresyon ve anksiyete belirtilerinin görülebildiğini açıklamaktadır (Deutsch vd., 2020).

Afetin yıkıcı sonuçlarından şüphesiz aile kurumu da etkilenmektedir. Ailede özellikle afet sonrasında yaşanılan travma deneyimi çocukların rutinleri, davranışları ve ebeveynleri ile ilişkileri gibi birçok farklı alanı etkileyebilmektedir (Masten ve Osofsky, 2010). Çocuklar, travmatik olaylara maruz kalmaları nedeniyle çok çeşitli zorluklar yaşayabilmektedirler. Bu zorluklar arasında stres tepkileri (Hitchcock vd., 2021), anksiyete belirtileri (Groome ve Soureti, 2004) ve uyku sorunları (Giannakopoulos ve Kolaitis, 2021) gibi problemler yer alabilmektedir. Dahası, McLaughlin vd. (2020) travmatik olaylara maruz kalmanın tüm yaygın psikopatoloji biçimlerini gelişme riskini artırdığını ifade etmektedirler.

Çocuğun travma sonrası tepkileri, ebeveynlerin travma sonrası tepkileri ile yakından ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Alanyazında yer alan araştırmalara göre ebeveyn ve çocuklarının travma sonrası stres bozukluğu

arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunmaktadır (Chemtob vd., 2010; Honda vd., 2019). Çocuklara gerekli bakımın sağlanmadığı ve uygun ebeveynlik becerileri sergilenmediği bir durumda uzun dönemde çeşitli psikopatolojiler görülebilmektedir (Bulut, 2009). Ebeveynlerin stres tepkileri çocuklarının stres yaşama riskini arttırabilirken, ebeveyn desteği, olumlu aile işleyişi ve destekleyici aile *ortamı* ise çocukların travmaya verdikleri tepkiler üzerinde tampon etkisi görerek günlük yaşama uyum sağlamalarına katkı sunmaktadır (Gil-Rivas vd., 2004; La Greca vd., 1996).

Afet sonrası ebeveyn-çocuk ilişkisinin çocuğun gelişimi üzerine önemli bir etkisi bulunmaktadır (Masten ve Osofsky 2010). Bu anlamda hangi çocukların risk altında olduğunu ve afet sonrasında hangi risk faktörlerinin değiştirilebileceğini anlamak çok önemlidir (Bonanno vd., 2010). Birçok farklı nedenle korunma gereksinimi olan, kimsesi bulunmayan veya yakınları tarafından bırakılmış ve koruyucu aile hizmet modeli çatısı altında yaşamlarını sürdüren çocuklar (Certel, 2019) da psikopatoloji yönünden dezavantajlı konumda olan gruplardan biridir. Koruyucu aile, biyolojik ailesi tarafından bakımı sağlanamayan çocukların geçici olarak bakımını üstlenen ve çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayan, devlet tarafından denetlenen ailelerdir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 01.01.2023-31.12.2023 güncel verilerine bakıldığında koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısı 9.143 iken koruyucu aile sayısı 7.553'tür (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2023). Öte yandan, 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş merkezli depremlerin etkilediği "11 il"e ait koruyucu aile verileri, 1.598 çocuğun travmatik bir yaşantı geçirmiş olduğunu ortaya koymaktadır.

Yukarıda belirtildiği üzere, çocukların afet sonrası ruh sağlığını anlamaya çalışırken ebeveyn ve ebeveynlikle ilgili faktörleri incelemek önemli görülmektedir (Weems ve Overstreet, 2008). Travmanın etkileri değerlendirildiğinde, travmatik deneyim sonrası koruma altına alınan çocukların diğer çocuklara göre farklı sorun ve ihtiyaçlarının ortaya çıkabilme olasılığının olması nedeniyle daha kırılgan olabilecekleri alanyazında ifade edilmektedir (Certel, 2019). Diğer bir deyişle, ilgili alanyazın incelenmesi neticesinde kırılgan grupta yer alan koruyucu aile çocuklarının travma

yaşantısının ardından kırılganlık düzeyinin artarak mevcut durumdan olumsuz etkileme olasılığı artabilir (Shonkoff ve Garner, 2012). Nitekim Oswald vd. (2010) tarafından yapılan bir çalışmada da koruyucu ailelerde büyüyen çocukların, geçmiş travmatik deneyimleri nedeniyle, travma sonrası ciddi davranışsal ve duygusal sorunlar geliştirme risklerinin yüksek olduğunu ve bu çocukların travmatik deneyimlerden sonra, diğer çocuklara kıyasla daha yüksek risk altında olduklarını ortaya koymaktadır. Ancak Türkiye'de deprem sonrası korucu ailelerin/annelerin deneyimlerine dair herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu konuda yapılacak bir çalışmanın varlığı ile hem alanyazına katkı sunulacağı hem de afet sonrası koruyucu ailelere/annelere sunulacak hizmetlerin planlanmasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Tüm bu nedenlerle bu çalışmanın temel amacı, koruyucu aile olan annelerin deprem sonrasında yaşam tecrübelerinin, çocukları ile ilişkilerinde yaşadıkları temel güçlüklerin, stresle baş etme becerilerinin ve psikolojik ihtiyaçlarının neler olduğunu belirlemektir. Bu bağlamda "*Koruyucu aile olan annelerin deprem sonrası süreçte yaşam tecrübeleri, çocukları ile ilişkilerinde yaşadıkları temel güçlükler, stresle baş etme becerileri ve psikolojik ihtiyaçları nelerdir?*" sorusuna yanıt aranmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırma "koruyucu aile olan annelerin deprem sonrasında yaşam tecrübelerinin, çocukları ile ilişkilerinde yaşadıkları temel güçlüklerin, stresle baş etme becerilerinin ve psikolojik ihtiyaçlarının neler olduğunu anlamak" amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik desende yürütülmüştür. Fenomenoloji (Olgubilim), yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, kavramlar ve durumlar gibi farkında olduğumuz ancak derinlemesine bilmediğimiz olguları araştırmayı amaçlamaktadır (Ghaderi, 2023). Fenomenolojide veri kaynakları bireyler ya da gruplardır. Fenomenoloji araştırmalarında başlıca veri toplama aracı görüşmedir (Carrier vd., 2023). Veri analiz sürecinde, yaşantı ve anlamları ortaya çıkarma; içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguları tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması uğraşı bulunmaktadır (Creswell, 2013). Doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilmekte; tema ve örüntüler çerçevesinde bulgular açıklanarak yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu bağlamda araştırma kapsamında araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcıların travma sonrasında deneyimledikleri yaşantılar, kabul edilmesi zorluk veren

duygu ve düşünceler, koruyucu aile olarak bu süreçte yaşadıkları güçlükler ve çocukları ile ilişkileri gibi konuları nasıl anlamlandırdıkları ve deneyimledikleri nitel görüşmelerle keşfedilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın katılımcılarını belirlemek için alanyazında ölçüt örnekleme olarak bilinen örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin temelinde önceden belirlenmiş ölçütleri karşılayan tüm durumların çalışılması yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmanın çalışma grubunu, Kahramanmaraş merkezli 9 saat aralıkla meydana gelen 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki iki depremi yaşamış olan, Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı uhtesinde yürütülen koruyucu aile hizmeti kapsamındaki anneler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu annelerin oluşturmasının nedeni kültür temelinde değerlendirildiğinde çocuğun birincil bakımının anne üzerinden devam ediyor olmasıdır (Özel ve Zelyurt, 2016). Araştırmaya dahil etme ölçütleri, katılımcıların koruyucu aile statüsündeki kadınlardan oluşması ve katılımcıların afet sonrasında çocuğunun kaygı yaşamaya devam ettiğini beyan etmiş olmasıdır. Nitel araştırmaların temel amacı, belirli bir konuya ilişkin katılımcıların deneyim ve algılarını derinlemesine incelemektir (Creswell, 2013). Bu bağlamda çalışmanın odağı, koruyucu ailelerin yaşantılarına ve bu bağlamdaki deneyimlerine odaklandığı için çalışma grubuna, yalnızca belirlenen araştırma kriterlerine uyma durumu dikkate alınarak katılımcı seçimi yapılmıştır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirlemede dikkate alınan araştırma odağı, veri miktarı ve kuramsal örnekleme (Yıldırım ve Şimşek, 2013) ölçütlerinin göz önüne alınması gerektiği alanyazında vurgulanmaktadır. Örneklem sayısının belirlenmesinde ise fenomenolojik çalışmalar için örneklemlerin genellikle 5 ila 10 kişi arasında değişebileceği öne sürülmektedir (Creswell ve Poth, 2016). Patton (2002) ise amaçlı örneklemenin gerçekleştirilmiş olduğu bir nitel araştırmada örneklem büyüklüğünün istatistiksel ihtiyaçlardan ziyade çalışmanın amacı ve odağı tarafından belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışma kapsamında 10 katılımcıya ulaşılmıştır. Veri doygunluğu açısından da 10 katılımcıyla yapılan görüşmelerin araştırmanın hedefleri ve nitel araştırmanın gerekliliklerini karşılayacak veri zenginliğine ulaşılmasını sağladığı düşünülmüştür. Araştırma sürecinde katılımcılarla bireysel görüşmeler çevrim içi ortamda yapılmış ve yaklaşık

20-40 dakika aralığında sürmüştür. Bireysel görüşmeler psikolojik danışma ve rehberlik alanında doktora eğitimine devam eden, bireyle psikolojik danışma uygulaması dersi almış olup görüşme yönetebilme becerisine sahip ve daha önce koruyucu ailelerle görüşme deneyimi olan birinci araştırmacı tarafından yapılmıştır. Araştırma, görüşme ve nitel analize dair tüm süreçlerde ikinci araştırmacı tarafından sürekli danışmanlık alınmıştır.

Katılımcılar

Araştırma kapsamında, Türkiye'de (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kilis, Malatya, Kahramanmaraş ve Şanlıurfa illerinde) yaşayan 10 anne ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara ait demografik özellikler Tablo 1'de sunulmuştur. Tablo 1'de görüleceği üzere katılımcıların çoğunluğu 30-50 yaş aralığında olan, çocuk sayısı 2-5 aralığında olan ve çoğunlukla 3 çocuğu olan annelerdir. Annelerin yaş ortalaması 48'dir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Sıra	Kod	Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Çocuk Sayısı	Çocuk Yaş
1	K1	Ayşe	Kadın	32	İşletmeci	2	3-5 Yaş (K)
2	K2	Zehra	Kadın	60	Ev Hanımı	5	30-38-40 Yaş (B), 5-17 Yaş (K)
3	K3	Emine	Kadın	43	Ev Hanımı	4	11-14-18 Yaş (B), 5 (K)
4	K4	Zeynep	Kadın	55	Ev Hanımı	2	3-5 Yaş (K)
5	K5	Esra	Kadın	39	İlahiyatçı	5	5-12-19 Yaş (B), 5-10 Yaş (K)
6	K6	Şeyma	Kadın	52	Ev Hanımı	5	27-32-35 Yaş (B), 6-10 Yaş (K)
7	K7	Kübra	Kadın	51	Destek Personeli	2	17 Yaş (B), 5 Yaş (K)
8	K8	Merve	Kadın	48	Ev Hanımı	3	17-22 Yaş (B), 5 Yaş (K)
9	K9	Eda	Kadın	51	İşletmeci	3	30 Yaş (B), 5-11 Yaş (K)
10	K10	Özge	Kadın	49	Ev Hanımı	3	22-28 Yaş (B), 5 Yaş (K)

Not: *Tablodaki isimler gerçek değildir. Kod isimler kullanılmıştır. Katılımcıların çocuklarının yaşlarının yanında yer alan "(B)" ifadesi: Biyolojik çocuğu, "(K)" ifadesi: Koruyucu aile olunan çocuğu ifade etmektedir.*

Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri "Kişisel Bilgi Formu" ve "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" ile toplanmıştır. Görüşmeler veri çeşitliliğini sağlamak için sadece belli bir fiziki mekânla sınırlandırılamayarak Zoom Meeting programı aracılığıyla çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama araçları ile ilgili detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel bilgi formu araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Kişisel bilgi formu, açık uçlu ve çoktan seçmeli sorulardan oluşmaktadır. Formda cinsiyet, yaş, koruyucu aile olma durumu, kaç senedir koruyucu aile olduğu, kaç çocuğu olduğu ve yaşları, depremi yaşadığı il, deprem sonrası temel ihtiyaçlara erişim, ekonomik durum ve çocuğunun psikolojik durumuna ilişkin bilgiler sorulmuştur.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Araştırma kapsamında katılımcılardan veri toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacılara esneklik sağlarken konu hakkında daha ayrıntılı bilgi edinilmesine de olanak sağlamaktadır (Boğdan ve Biklen, 1992). Yarı yapılandırılmış görüşme alanyazın taraması sonucunda oluşturulmuş olup travma ve nitel araştırmalar konusunda deneyimli süpervizörün onayına sunulmuştur. Sonrasında ise travma ve aile alanında çalışan üç farklı bilim uzmanının görüşleri doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. "Deprem sonrasında çocuğunuzda duygusal ve davranışsal olarak hangi belirtileri gördünüz?" ve "Bir anne olarak çocuğunuzla ilişkiniz afet sonrasında nasıl etkilendi?" soruları görüşme sorularına örnektir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama öncesinde Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu'nun onayı ve T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın yasal izni alınmıştır. Sonrasında T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlükleri ile iletişime geçilerek koruyucu ailelerle çalışmanın duyurusunun yapılması istenmiştir. Araştırmaya dair "Bilimsel Araştırmaya Davet Afişi" ile duyuru yapılmıştır. Başvuru ile araştırmacılara ulaşan katılımcılardan dahil etme ölçütlerini karşılayıp karşılamadıklarına dair kurdukları iletişim kanalıyla (e-posta veya telefon) bilgi alınarak araştırmanın dahil etme ölçütlerini

karşılayan katılımcılarla Zoom ortamında ön görüşme için randevulaşılmıştır. Duyuru sonucunda dahil etme kriterlerini sağlayan katılımcılar ile ön görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı, önemi, gönüllülük ilkesi ve araştırmanın tahmini süresi gibi konularda bilgilendirilmeler yapılarak her bir katılımcı için uygulama yaklaşık 10-15 dakika aralığında sürmüştür. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeye başlamadan önce katılımcıdan öncelikle Gönüllü Katılım Formunu doldurması istenmiştir. Katılımcının sözel ve yazılı onamı (e-posta veya Zoom aracılığıyla formu iletmesi beklenmiştir) alındıktan sonra kendisinden Kişisel Bilgi Formunu doldurması istenmiştir. Formların doldurulması sonrasında katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmış ve görüşme aşamasında; araştırmacılar tarafından hazırlanan ve uzman görüşü alınmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, ortalama 20 ile 40 dakika aralığında sürmüştür. Görüşmeler Ocak-Mart 2024 tarihleri arasında tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde görüşmeler neticesinde elde edilen verilen özetlenmesi, yorumlanması ve açıklamaya ulaşılabilecek kavram ve ilişkilerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İçerik analizinde araştırma kapsamında elde edilen veriler: Verilerin kodlanması, kod, kategori ve temaların bulunması, kod, kategori ve temaların düzenlenmesi ile bulguların tanımlanması ve yorumlanması olarak dört aşamada analiz edilmektedir (Eysenbach, 2002). Bu araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilen veriler ifade edilen dört aşamada içerik analizi ile analiz edilmiştir. Söz konusu görüşmeler içerik analizi tekniği ile incelenmiş ve ortaya çıkan olan temalara göre yorumlanmıştır. Veriler analiz edilirken Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) alanyazınına dayanarak kodlamıştır. Araştırmada, tematik kodlama yapılırken temaların altında yer alan verilerin anlamlı bütünlük oluşturması için iç tutarlılığa, ortaya çıkan temaların araştırmada elde edilen verileri anlamlı şekilde açıklaması için ise dış tutarlılığa (Yıldırım ve Şimşek, 2013) dikkat edilmiştir.

İçerik analizinde araştırmanın tutarlılığı gereği hem veri toplama süreçlerinde hem de verilerin analiz ve yorumlanması kısmında yapılan tüm

iş ve işlemleri ayrıntılı olarak açıklanmasının gerekliliği (Shenton, 2004) göz önüne alındığında araştırmacılar tüm süreçte tarafsız şekilde ayrıntılı raporlama yapmışlardır. Yine araştırmacıların tüm aşamalarda eleştirel gözle sorgulama yapması ve olası hataları en aza indirmek için sürece hakim olmasına (Shenton, 2004) önem verilmiştir.

BULGULAR

Araştırma kapsamında katılımcılardan elde edilen veriler kodlanarak benzerliklerine göre sınıflandırılmış; bulgular, tema ve kategorilerle sunulmuştur. Araştırmanın temaları afet sonrası *"yaşam tecrübeleri"*, *"psikofizyolojik durum"*, *"ebeveyn olarak ihtiyaçlar"*, *"ebeveyn-çocuk ilişkileri"* ve *"psikososyal destek ihtiyaçları"* olarak belirlenmiştir. Temalar altındaki kategoriler örnek alıntılarla aşağıda sunulmuştur.

Yaşam Tecrübeleri Teması

Katılımcıların afet sonrası yaşam tecrübeleri teması altında *"Fiziki Yaşam Ortamına Dair Zorluklar Yaşamak"*, *"Koruyucu Aile Olmak"* ve *"Afetin Etkisi ile Psikolojik Baş Etmeye Çalışmak"* kategorileri yer almıştır. *"Fiziki Yaşam Ortamına Dair Zorluklar Yaşamak"* kategorisinin altında *"Konteynır/Prefabrik/Çadırdaki Olumsuz Yaşam Koşulları"* ve *"Yerleşik Bir Aile Düzenine Geçememe"; "Koruyucu Aile Olmak"* kategorisinin altında *"ASHB İl Müdürlüğü ile İletişim"* ve *"Koruyucu Anne Olmak"*; *"Afetin Etkisi ile Psikolojik Baş Etmeye Çalışmak"* kategorisinin altında ise *"Ebeveyn Rolünü Hatırlamak"*, *"Sosyal Destek Aramak"*, *"Uzman Desteği Almak"*, *"Günlük Yaşama Devam Etmeye Çalışmak"*, *"Maneviyata Yönelmek"*, *"Farkındalık ve Kendine Güvenmek"* ile *"Sosyal Etkinliklere Yönelmek"* alt kategorileri belirlenmiş olup Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Afet Sonrası Yaşam Tecrübeleri Teması ve Kategorileri

Kategori	Alt Kategori	Örnek Alıntı
Fiziki Yaşam Ortamına Dair Zorluklar Yaşamak	Konteynır/Prefabrik/Çadırdaki Olumsuz Yaşam Koşulları	*"Çadırda sularımız yoktu. Çocukların çamaşırlarını yıkayamadık." (K4).* *"Konteynırda yaşam daha zor, yaşam alanı dar… Çocuklar zorlanıyorlar." (K6).* *"Prefabrikte yaşıyoruz. Evimiz deprem sonrası yıkıldı. Burası çok küçük, sosyal hayatımız deprem sonrası kısıtlandı. İçimizden eskisi gibi bir şey yapmak gelmiyor. Yaşamaya çalışıyoruz." (K8).*
	Yerleşik Bir Aile Düzenine Geçememe	*"Deprem boyunca eve geçene kadar zorluk yaşadık. Üç ay çadırda kaldık, korkuyorduk. Biz yukarı evimize çıkamıyorduk. Üç ay sonra eve geçtik, evde kaldık. Sonra konteyner çıkınca oraya geçtik. Bu şekilde bu bir seneyi atlattık." (K4).* *"Depremden sonra bir hafta arabada kaldık. Ondan sonra bize konteynır verildi, düz ofis boy. Orada kaldık, daha sonra … iline kardeşimin yanına gittik. Sonra bir süre … iline yazlık evimize gittik. En sonunda kızımın çalışma durumu ve küçük kızımın okulu nedeniyle geri döndük. Şu an konteynırda yaşıyoruz." (K8).* *"Eşim ve oğlum …'da çalışıyorlar, konteynırda kalıyorlar. Cuma akşamı gelip pazar akşamı dönüyorlar. Biz …'da, onlar …'da hayatımızı devam ettiriyoruz. Biz …'da TOKİ'de kalıyoruz." (K10).*
Koruyucu Aile Olmak	ASHB İl Müdürlüğü ile İletişim	*"Zaten burada çok karışıklık vardı. Binalar yıkıldı, vefat edenler oldu, ailelere ulaşılamadı. Arayıp sorumlumuza bildirdik durumumuzu. Onlar yardımcı oluruz dediler ama yardımcı olunabilecek bir şey de yok. Ne isteyebiliriz ki? Kendi evimize geri dönünce çadır için bize yardımcı oldular sağ olsunlar." (K1).* *"Bizi bakanlıktan hep aradılar, ilgilendiler. Bu açıdan şanslıydık. Hala da düzenli ziyaret ve telefon görüşmeleri oluyor." (K3).* *"Koruyucu aile birimi ilk günden bizi aradılar, ilgilendiler. Bizi Elazığ'a göndermeyi teklif ettiler. Tek başımıza gitmek istemedik. Ablamın evine geçtim." (K5).* *"Koruyucu aile olmam önceden başladığı için çok etkilenmedim. Eski hayatımıza devam etmek zorundaydık, yine de büyük korku vardı. Bir yandan ise İl Müdürlüğü arayıp soruyor ilgileniyor, bu çok güzel geldi." (K7).*
	Koruyucu Anne Olmak	*"Artık bana kızımdan emanet kalan yavrular var. Kayıplarım büyük, emanetlerim de öyle. Torunlarımın annesi oldum. Onların sorumluluğu bize ait artık." (K2).* *"Kardeşimin çocuğu… Benim için çok hassas bir konu, kardeşimi, eşini ve çocuğunu kaybettik. Zor kısmı buydu." (K3).* *"Arabada yaşadığımız deprem sonrası 6-7 gün var ya… Onların sana sığınması, koruyucu olmanın verdiği güven, bizim bağlarımız çok daha yakınlaştı. Aman üşümesinler, aman aç kalmasınlar diye çırpındım. Bir tık daha bağlandık, bana güvenleri arttı. Ben limanlarıydım. Mesela ben hasarlı evime girip battaniye yorgan kendim için alır mıydım? Almazdım. Ancak onlar için gözüm görmedi hemen çıkıp aldım." (K9).*
Afetin Etkisi ile Psikolojik Baş Etmeye Çalışmak	Ebeveyn Rolünü Hatırlamak	*"Çocuklar var, onları düşündüm. Ben halamın dördüncü çocuğuyum diyerek telefon çalınca açan bir yeğenim/evladım var, onu aklıma getirmeye çalışıyorum." (K3).* *"Çocuklara belli etmemeye çalışıyorum. Bir yandan da anne olarak sorumluluklarım devam ediyor." (K5).* *"Ona bir şey yansıtmamaya çalışıyorum. Ne kadar stres olsam da hayata devam etmek gerekiyor. Elimden geldiğince sakin kalıp onlarla zaman geçirmeye uğraşıyorum." (K6)*
	Sosyal Destek Aramak	*"Kardeşlerimden, kayınlarımdan, eltilerimden yararlandım. Biz onlara destek olduk, onlar bize destek oldu." (K4).*

	"Kız kardeşimi çok aradım. Onların yanına gittik." (K8). "Ailem İstanbul'da, eşimin ailesi Ankara'da yaşıyor. Onlara ihtiyaç duyduk, konuştuk. İletişime geçtik. Sevgileri, onların sarıp sarmalaması iyi geldi." (K10).
Uzman Desteği Almak	*"İl Müdürlüğündeki sorumlu uzmanımızdan çok yardım aldım. Uzman hanım sürekli arayıp sordu, ailemden daha çok." (K7). "Çok zorlanırsam kurum psikoloğu ile görüşebiliyorum." (K9).*
Günlük Yaşama Devam Etmeye Çalışmak	*"Hayatıma devam etmeye çalıştım. Evime olabildiğince çabuk dönüp rutine dönmeye çalıştım." (K7). "Günlük hayata devam etmeye çalıştım, toparlanamadım ancak başka çarem yoktu." (K8). "Hayatıma devam etmeye çalıştım. Kızlarımla bir düzenim var, onu korumaya çalışıyorum." (K9).*
Maneviyata Yönelmek	*"İnancımız var, yoksa kafa giderdi şimdiye. Şükrediyorum, en azından mezarları var. Bunu düşünüyorum, yeri belli en azından." (K2). "Bazen öyle bir stres oluyorum ki saatlerce tesbih çekiyorum. İbadet ederek rahatlamaya çalışıyorum." (K5).*
Farkındalık ve Kendine Güvenmek	*"Depremden sonra "Boş ver ya, her şey gelip geçici. Sadece sağlık olun, gerisi halledilir." diyorum. Mutlu olmanın yollarını arıyorum, elimdekilerle yetinmeyi daha çok öğrendim." (K1). "Şanslı bir aileyiz dedik, Allah bize böyle bir yetim nasip etti dedik. Şükretmeyi öğrendik. Bizim emanetimiz var, gücümüz o." (K3). "Halime şükretmeye çalışıyorum, çevremizde ölen ve yaralanan çok oldu. Evi yıkılan çok oldu. Çok şükür diyorum biz kayıplar vermedik; ailemizde, yıkıntılarımız olmadı." (K4). "Biz COVID ve deprem gibi büyük iki felaketten çıktıysak zaten biz güçlü insanlarız diyorum. Bizler için büyük başarı." (K9). "Şükretmek. Malın, paranın pulun hiçbir değeri yok. Yarın çıkmayacak gibi yaşamak gerekiyormuş. Aile ve sağlığın şükrü gerekiyor." (K10). "Dayanıklılığım arttı. Hayat devam ediyor, en zorunu yaşadık. Büyük konuşmak istemem ama önceki gibi değilim. Gelecek şeylere daha hazırım sanki." (K8). "Zor şartlar altında bile yaşayabilirmişiz dedim. Lüks evler, kıyafetler şımarıklıkmış. İhtiyaç kadarı ile de yaşanabiliyormuş. Gerekli olanın yeterli kadar olduğunu fark ettim. Farkındalığım güçlendi." (K6). "Zorundayız, deprem oldu ve yaşama devam etmeliyiz. Güçlü olduğumu fark ettim." (K7).*
Sosyal Etkinliklere Yönelmek	*"Çekirdek aileme (eşim ve çocuklarıma) odaklandım. Onlarla etkinlik yapıyoruz. Çocuğu olan arkadaşlarımla görüşmeye çalışıyorum. En azından bir araya gelince kafamız dağılsın diye ailelere gidip geliyoruz." (K1). "Caminin Kur'an kursu var, çocuklar okula gidince oraya gidiyorum." (K3).*

Psikofizyolojik Durum Teması

Katılımcıların psikofizyolojik durumlarına dair temanın altında *"Duygusal Durum"*, *"Bilişsel Durum"* ve *"Davranışsal Durum"* kategorileri yer almıştır. *"Duygusal Durum"* kategorisinin alt kategorileri olarak *"Duygusal Hissizlik"*, *"Korku" ve "Üzüntü"*; *"Bilişsel Durum"* kategorisinin alt kategorileri olarak *"Hayatın Anlamsızlığı"*, *"Umutsuzluk"* ve *"Geleceğe Dair Kaygı/Endişe"*; *"Davranışsal Durum"* kategorisinin alt kategorileri olarak ise *"Kaçınma Belirtileri"*, *"Sosyal İçe Çekilme" ve "Ağlama"* alt kategorileri belirlenmiş olup Tablo-3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Psikofizyolojik Durum Teması ve Kategorileri

Kategori	Alt Kategori	Örnek Alıntı
Duygusal Durum	Duygusal Hissizlik	*"Depremden sonra ilk süreçlerde hiçbir şey anlamadım. Ne oldu bilmiyorum, üzüntü desem üzülemiyorum ama mutlu da olamıyorum kurtulduğum için. Ben sakin kaldım, ancak süreçte gördüm ki yaşadığım duyguları yaşayamamışım. Boşluk gibi." (K1).*
	Korku	*"İçimde bir korku ve mutsuzluk oldu." (K9).* *"Yağmurdan, gök gürültüsünden korkar oldum. Akşamları bir tedirginlik... En ufak sallantıda güvenliğimizi sorgular olduk." (K10).*
	Üzüntü	*"Hala aynı aslında, üzüntümüz çok." (K6).* *"Yaşıyorum, üzülsem de günler geçiyor işte." (K7).* *"Eşimden oğlumdan ayrı yaşıyoruz, üzülüyorum." (K10).*
Bilişsel Durum	Hayatın Anlamsızlığı	*"Her şey boş diye düşündüm. Günlük, bir anlık her şey. Yarınımız yok. Korkuyla dolu." (K4).* *"Bakın depremden bir gün önce maaşımı çekmiştim. Sonra gece deprem oldu. Cebimde para vardı ama çocuğuma ekmek alabileceğim bir açık fırın yoktu. Hayat ne kadar boş dedim, para pul nasıl anlamsız." (K5).* *"Hayatın ne kadar geçici olduğunu düşündüm. Çocuklarıma bir şey olur mu dedim. Bundan sonra ne yapacağız diye çok kafa yordum. Hayat anlamsız geldi." (K8).* *"Depremden sonra "Biz de ölebilirdik, dün yaşayanlar bugün yoklar, ne hayatlar söndü." diye çok düşündüm." (K10).*
	Umutsuzluk	*"Ben Hatay bitti, dünyanın sonu geldi ve bir daha düzelecek gibi görünmüyor dedim. Hala burada hiçbir şey yok." (K1).* *"Hayat bu kadarmış, ya çocuklarıma bir şey olursa, eşime bana bir şey olursa biz ne yaparız diye çok düşündüm." (K3).*
	Geleceğe Dair Kaygı/Endişe	*"Ben ölürsem bu çocuğa kim bakacak onu düşünüyordum. Öbürü (17 yaş) kendini kurtarır büyüdü ama bu çocuk ne yapacak diyorum." (K2).* *"Bensiz ne yaparlar diye düşünüp korkuyorum. Babaları yok. Yapayalnız kalırlar diyorum." (K7).* *"Çocuklarıma bana bir şey olursa ne olur diye hala da düşünüyorum. Ben ölsem ne yaparlar, her an deprem olabilir düşünceleri beni zorladı." (K9).*
Davranışsal Durum	Kaçınma Belirtileri	*"Eve dönmek istemiyorum, bana kalsa hep konteyner da yaşarım. Eşim arada bir dönelim diyor, hiç istemiyorum." (K4).*
	Sosyal İçe Çekilme	*"Önceden daha çok hayat doluydum. Şimdi içimden bir şey yapasım gelmiyor. Gezmek istemiyorum." (K6).* *"Yaptığım şeylerden keyif almıyorum. Mecburiyetten günü bitiriyorum gibi. Bomboş geçiyor gibi geliyor günlerim." (K10).*
	Ağlama	*"Evde kimse olmayınca ağlayarak rahatlıyorum." (K2).* *"Çok etkilendim. Ağladım, çocuklarım yanımda olsun istedim." (K8).* *"Deprem aklıma geldikçe ağlama geliyor." (K10).*

Ebeveyn Olarak İhtiyaçlar Teması

Katılımcıların afet sonrası ebeveyn olarak ihtiyaçlar teması *"Psikososyal İhtiyaçlar"* ve *"Çocuğun Gereksinimlerini Yerine Getirmeye Yönelik İhtiyaçlar"* kategorileri altında toplanmıştır. *"Psikososyal İhtiyaçlar"* kategorisinin alt kategorileri olarak *"Sosyal Destek* İhtiyacı" *ve "Psikolojik Destek* İhtiyacı"; *"Çocuğun Gereksinimlerini Yerine Getirmeye Yönelik İhtiyaçlar"* kategorisinin alt kategorileri olarak ise *"Temel Bakıma Dair İhtiyaçlar", "Barınma Ortamına Dair İhtiyaçlar"* ve *"Sosyal Etkinliklere/Alanlara Dair İhtiyaçlar"* alt kategorileri yer almış olup Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Afet Sonrası Ebeveyn Olarak İhtiyaçlar Teması ve Kategorileri

Kategori	Alt Kategori	Örnek Alıntı
Psikososyal İhtiyaçlar	Sosyal Destek İhtiyacı	*"Bize iyi gelebilecek bir şey olduğunu düşünmüyordum. Ne iyi gelir, beni ne mutlu ederdi? Çocuklar dışında beni mutlu edebilecek bir şey yok gibiydi. Çocuklarıma ihtiyaç duydum." (K1).* *"Benim yaşım büyük. Depremden sonra çok yorgundum, hem de iki küçük çocuğum vardı. Beni zorladı, yorgun ve çaresizdim. Ben hep birilerinin yanımızda olmasını istedim. Çocuklarla çok zor şeyler yaşadık. İnsanlar arasın, destek olsun istedim." (K4).* *"Çocukların bebeklik eşyalarını bile saklamıştım anı kalsın diye, onlar bile gitti. Birine anlatma ihtiyacı hissettim, destek bekledim. Anne de olsam ben de daha çok sevgiye, ilgiye, düşünülmeye ihtiyaç duydum." (K6).* *"Hep çocuklarıma destek verdim, ben de dışardan dertleşecek konuşacak birinin desteğine ihtiyaç duydum." (K8).*
	Psikolojik Destek İhtiyacı	*"Çocuklara nasıl yaklaşacağım diye kaygılandım. Birileri beni dinlesin, fikir versin istedim. Ne yapabilirim diye desteğe çok ihtiyacım oldu." (K4).* *"Destek bekledik. Biri bizi dinlesin, kafamızdaki soruları cevaplandırsın istedim. Çok istedim, kafamın sakinleşmesi için destek almayı çok istedim." (K5).* *"Anlaşılmak, dinlenilmek... Ben çocuklarım için ne yapabilirim, iyi olmaları için bir şey yapabilir miyim diye düşünüp desteklenmek de istedim." (K7).* *"Kaygılarımız çok oldu. Çok akrabalarımı kaybettim. Korkularımız oldu. Ciddi söylüyorum aylarca boynumuzda düdükle gezdik. Bize destek olabilecek birini aradık." (K9).* *"Anlaşılmak, dinlenilmek istedim. Onlara nasıl yardımcı olabilirim diye destek aradım." (K10).*
Çocuğun Gereksinimlerini Yerine Getirmeye Yönelik İhtiyaçlar	Temel Bakıma Dair İhtiyaçlar	*"Çocuklara bir şey yedireceğim, yemek yoktu. Su yoktu, yatacak yer yoktu. Onlara destek olabileceğim hiçbir şey yoktu." (K2).*
	Barınma Ortamına Dair İhtiyaçlar	*"Konteynırda yaşamak için alan küçük. Kendilerine ait çalışma, oyun alanları yok. Hayatlarını etkiliyor. Düzenimiz zor oluyor. Eski evimizde kendi alanları vardı. Yatak odası bir alan değil, kendilerine ait bir alanları yok. Oyuncakları, bilgisayarları hepsi gitti depremde." (K6).* *"Bin bir çeşit insan var yanımızda, dip dibeyiz. Aramızda ufacık boşluk yok. Evimizin önünde park var, kapı direkt parka açılıyor. Çok ses oluyor. İki tane odamız var. Biri yatak odası, diğeri oturma odası. Biz burada 5 kişi kalmaya çalışıyoruz." (K8).*
	Sosyal Etkinliklere/Alanlara Dair İhtiyaçlar	*"Depremden sonra çocukları götürebileceğim bir park bile yok. Kendi kendime onları mutlu etmeye çalışıyorum." (K1).* *"Burada onlarla vakit geçirebileceğim alan çok sınırlı, çoğu yerler yıkıldı. Evde yapılacak şeyler az." (K4).* *"Konteynırda kalıyoruz, burada daha fazla bir şey yapma imkânımız yok." (K6).*

Ebeveyn-Çocuk İlişkileri Teması

Katılımcıların afet sonrası ebeveyn-çocuk ilişkileri *"Psikolojik Zorlukların İlişkiye Yansıması" ve "Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Güçlenmesi"* kategorileri altında toplanmıştır. *"Psikolojik Zorlukların İlişkiye Yansıması"* kategorisinin altında "*Çocuğun Psikolojik Belirtilerinin Varlığı*" ve *"Ebeveynin Psikolojik Belirtilerinin Varlığı"* alt kategorileri; *"Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Güçlenmesi"* kategorisinin altında ise *"Bağlanma" ve "Birlik Duygusu"* alt kategorileri yer almış olup Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri Teması ve Kategorileri

Kategori	Alt Kategori	Örnek Alıntı
Psikolojik Zorlukların İlişkiye Yansıması	Çocuğun Psikolojik Belirtilerinin Varlığı	*"Bana çok düştü, bana çok bağlı. Benden başkasında durmuyor." (K2).* *"Bensiz hiçbir şey yapmak istemiyor. Beni annesi yerine koymuş. Bir yere gitsem "Nerede kaldın, ben seni özledim." diye arıyor. Benimle uyumak istiyordu hala devam ediyor" (K3).* *"Bana bağlılığı çok arttı, güvensizlik duygusu oldu." (K5).* *"Günlük yaşamında genel güvensizliği oldu, bana daha düştü." (K5).* *"Sürekli deprem olacak mı diye soruyor. Ağlama krizleri, inatlaşma durumları oldu." (K7).*
	Ebeveynin Psikolojik Belirtilerinin Varlığı	*"Daha bağlandım çocuklarıma. Allah korusun bir şey olacakmış gibi düşünüyorum, sarıp sarmalıyorum. Ben de onlardan ayrı kalamıyorum." (K4).* *"Hep gözümün önünde olsun istiyorum. Benden uzakta kalınca tedirgin oluyorum." (K10).* *"Ben onun tepkilerini gözlemledim. Anne babasını sormadığı için kaygılandım." (K3).*
Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Güçlenmesi	Bağlanma	*"Birbirimize daha çok bağlandık, onlarla aramızdaki bağ çok daha güçlendi." (K1).* *"Ben de onu çok seviyorum, ona bakınca kızımı görüyorum. Çok çok bağlandık." (K2).* *"Onlarla beraber olmanın özel bağını çok daha iyi hissettim. Onlar için sığınacak liman olmam aramızdaki güven bağını daha da arttırdı." (K9).* *"Ona daha da bağlandım, o da bana öyle. Daha çok kenetlendik." (K10).*
	Birlik Duygusu	*"Birbirimize tutunduk, destek olmaya çalıştık. Birbirimizi motive etmeye, hayal kurmaya çalıştık." (K8).* *"Onu ne kadar sevdiğimi tekrar anladım. Canım o benim." (K7).*

Psikososyal Destek İhtiyaçları Teması

Katılımcıların afet sonrası psikososyal destek ihtiyaçları teması altında *"Çocuğun Psikolojik Belirtilerine Yönelik Destek İhtiyaçları" ve "Ebeveyn Eğitimine Yönelik Destek İhtiyaçları"* kategorileri yer almıştır. *"Çocuğun Psikolojik Belirtilerine Yönelik Destek İhtiyaçları"* kategorisinin altında "*Kardeş Kıskançlığı", "Kurallara Uymama", "Yalnız Uyumama", "Ayrılık Anksiyetesi" ve "İnatçılık"* alt kategorileri; *"Ebeveyn Eğitimine Yönelik Destek İhtiyaçları"* kategorisinin altında "Çocukla Afeti Konuşma", "Koruyucu Aileliğin

Gerektirdikleri", "Çocukla Sağlıklı İletişim ve İlişki Kurma" ve "*Serbest Zamanı Değerlendirme*" alt kategorileri belirlenmiş olup Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların Afet Sonrası Psikososyal Destek İhtiyaçları Teması ve Kategorileri

Kategori	Alt Kategori	Örnek Alıntı
Çocuğun Psikolojik Belirtilerine Yönelik Destek İhtiyaçları	Kardeş Kıskançlığı	*"İki çocuğum var, ikisini aynı anda nasıl idare edebilirim? Büyüğü küçüğünü kıskanıyor. İkisine uygun davranış şekillerini öğrenmek isterim." (K1). "Biyolojik çocuklarım, koruyucu anne olduğum çocuklara torpil yaptığımı söyleyebiliyor. Nasıl doğru sınır ve kurallar koyabilirim tüm çocuklarım için?" (K5).*
	Kurallara Uymama	*"Kurallarımı dinlemek istemiyor." (K8).*
	Yalnız Uyumama	*"Çocuğumu odasında yatıramıyorum, yalnız kalmak istemiyor. Beraber uyuyoruz." (K5). "Benimle uyuyor, tek kalmak istemiyor." (K10).*
	Ayrılık Anksiyetesi	*"Anne babası gitti, babaannesinde yarım saat dahi durmuyor. Beni anneanneme götürün diyor." (K2). "Bana çok düştü, yanımdan ayrılmakta zorlanıyor." (K6). "Benden ayrılmak istemiyor." (K7).*
	İnatçılık	*"Küçük çocuğum çok mız mız. En ufak bir şeyde ağlayabiliyor. Örneğin gece lavaboya gitmesi gerek uyku öncesinde. Gitmem diyor, ağlıyor. İkna ediyorum, gidince de yapıyor. Sürekli ağlama-ikna etme durumu yaşıyoruz." (K4). "Ağlama krizleri, inatlaşma durumları oldu." (K7). "Sürekli bir şeylere ikna etmeye çalışıyoruz, inatlaşıyor ikna olmuyor." (K8).*
Ebeveyn Eğitimine Yönelik Destek İhtiyaçları	Çocukla Afeti Konuşma	*"Bazı şeylerin gerçekliğini çocuklara öğretmeliyiz. Deprem felaketi var. Bunun gerçekçiliğini anlatmak gerekiyor. Doğal felaket olduğu, hayata küsmek yerine nasıl mücadele edebiliriz öğrenmeliyiz. Bunu çocuklara anlatmak için güçlü olmak adına eğitim almak isterim." (K9).*
	Koruyucu Aileliğin Gerektirdikleri	*"Koruyucu aile olarak biz neler yapabiliriz, onlara nasıl iyi gelebiliriz bunu merak ediyorum." (K2). "Koruyucu çocuklar ve biyolojik çocuklar ile bir arada olmak adına geliştirilmiş bir eğitim çok iyi olur." (K5) "Ailelerin bilinçlenmesi lazım, koruyucu aile ne demek, ebeveynler nasıl hareket etmeli diye anlatılmalı. Yalnızca koruyucu ailelere değil topluma bu destek programı verilmeli." (K10).*
	Çocukla Sağlıklı İletişim ve İlişki Kurma	*Ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerine yönelik eğitimler (kural koyma, hayır deme, çocuklar arası denge kurma vb.) güzel olur, anne babalar için bir hazırlık eğitimi gibi." (K1). "Çocuklarımla nasıl iletişim kurabilirim, onlara nasıl "hayır" diyebilirim. Onlar bensiz nasıl yalnız kalabilir, onlara bunu anlatabilirim. Bu konular benim için önemli olur." (K4. "Çocukla iletişim, beraber nitelikli zaman geçirme, anne-baba olarak sağlıklı yaklaşım için önerilere dair konuları isterdim." (K6). "Onunla nasıl iletişim kurabilirim, nasıl daha yeterli olabilirim diye bilgi almak isterim." (K10).*
	Serbest Zamanı Değerlendirme	*"Çocuğumla hangi etkinlik/aktiviteleri yapabilirim, sonuçta kaygılı bir çocuk onun rahatlamaya ihtiyacı var. Beraber neler yapabiliriz deprem sonrası koşullar altında bilgilendirilmek isterdim." (K6).*

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Koruyucu aile olan annelerin deprem sonrasında yaşam tecrübelerinin, çocukları ile ilişkilerinde yaşadıkları temel güçlüklerin, stresle baş etme becerilerinin ve psikolojik ihtiyaçlarının neler olduğunu anlamak için fenomenolojik desende yürütülen bu araştırmada çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. İçerik analizi sonucunda elde edilen temalar afet sonrası "yaşam tecrübeleri", "psikofizyolojik durum", "ebeveyn olarak ihtiyaçlar", "ebeveyn-çocuk ilişkileri" ve "psikososyal destek ihtiyaçları" olarak belirlenmiştir. Katılımcılar, afet sonrası yaşam tecrübelerini "fiziki yaşam ortamına dair zorluklar yaşamak", "koruyucu aile olmak" ve "afetin etkisi ile psikolojik baş etmeye çalışmak" olarak bildirmişlerdir. Önceki araştırmalar değerlendirdiğinde (İlhan vd., 2024; Moustafa, 2024; Ruggiero, 2018; Yanardağ, 2024), bu araştırmada fiziki yaşam ortamına dair zorluklara ilişkin elde edilen sonuçlar ile büyük oranda tutarlılığın olduğu görülmektedir. Nitekim önceki araştırmalarda da depremden kurtulanların fiziksel yaşam ortamlarında çeşitli sorunlar yaşadığı ifade edilmektedir (ör., Hagiwara vd., 2016). Deprem sonrasında fiziksel yaşam ortamının düzenlenmesinde bölgenin çevre koşulları ve ülkenin ekonomik geliri önemli bir rol oynamaktadır. Afet yaşamış bireylerin psikolojik olarak iyi hissetmeleri ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için rahat ve güvenli bir yaşam ortamında bulunmaları gerekmektedir. Afet sonrası geçici barınma birimlerinin gerekli altyapıya sahip olması ve temel ihtiyaçların karşılanabileceği merkezlere kolayca ulaşabilmesi mühim görülmektedir (İlhan vd., 2024). Afet sonrasında geçici barınaklarda yaşayan bireyler için çadırlar, hızlı ve uygun maliyetli bir çözüm sunarken, çevresel koşullara uyum ve dayanıklılığı artıran modern teknolojilerle geliştirilmedikleri sürece genellikle uzun vadeli uygulanabilirlikten yoksundur (Moustafa, 2024). Ayrıca, konteynerler gibi geçici barınma çözümlerinin uzun süreli kullanımı, genellikle standartların altında yaşam koşullarına yol açmaktadır (Ruggiero, 2018). Nitekim Yanardağ'ın (2024) araştırmasında da Şubat 2023 merkezli depremler sonrasında konteynır kentlerde sosyal yaşam alanlarının kısıtlılığı ve serbest zaman etkinliklerinin olmaması gibi sorunların yaşandığı bildirilmiştir.

Afet sonrası "yaşam tecrübeleri" teması içerisinde "ASHB İl Müdürlüğü ile İletişim" araştırma sonuçları arasında yer almaktadır. Buna göre, katılımcılar

ASHB ile ilk günden itibaren iletişim içerisinde olduklarını ve takip sürecinin devlet tarafından gerçekleştirildiğini ifade etmişlerdir. Deprem sonrası koruyucu aileler ile devlet arasındaki iletişim, kriz yönetimi sürecinde kritik bir rol oynamaktadır (Pfefferbaum vd., 2018). Bununla birlikte alanyazın incelendiğinde, deprem sonrası farklı bir ülkede yapılan bir çalışmada hükümet ajanslarının kriz sonrası uzun vadeli iletişim stratejilerinde eksiklikler olduğu ve bu durumun, yeniden inşa sürecini olumsuz etkilediği belirtilmiştir (Tagliacozzo, 2018). İletişim eksikliğinin varlığı, bilginin halka etkili bir şekilde iletilmesi ve destek hizmetlerinin koordinasyonu açısından önemli bir sorun teşkil etmektedir. Nitekim, Polonya'daki bir çalışmada (Rutkowski, 2022) koruyucu ailelerin karşılaştığı sorunların devlet kurumları tarafından yeterince duyulmadığı ve bu durumun ailelerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersizliğe yol açtığı belirtilmiştir. İletişim eksiklikleri, kriz dönemlerinde bu ailelerin yeterli desteği almasını engellemekte, bu da hem çocuklar hem de aileler için ek zorluklar yaratmaktadır (Rutkowski, 2022). Bu çalışmadaki katılımcıların tamamı deprem sonrası ASHB ile iletişim kuran koruyucu annelerdir. Afet sonrasında sürecin hızlı olması ve iletişimin kesintisiz şekilde ilk andan itibaren kurulması ebeveynlerin olumlu geri bildirim vermelerini sağlamış olabilir. Araştırma sonuçları Türkiye'de ASHB'nin krize müdahale, afet sonrası koordinasyon ve takip sürecinde koruyucu ailelere etkili bir yardım sistemi sunduğu ve koruyucu aileler ile ilgili kurum arasındaki iletişimin güçlü bir şekilde devam ettiği yönünde değerlendirilmektedir.

Bu araştırmanın bir diğer sonucuna göre, afetin etkisi ile psikolojik olarak baş etmek için katılımcılar ebeveyn rolünü hatırlama, sosyal destek arama, uzman desteği alma, günlük yaşama devam etme, maneviyata yönelme, farkındalık-kendine güvenmek ve sosyal etkinliklere katılma gibi yollara başvurduklarının belirlenmesidir. Alanyazında da deprem sonrası psikolojik etkilerle başa çıkmak için sosyal destek arama, uzman desteği alma, rutinleri sürdürme, sosyal etkinliklere katılma gibi faktörlerin önemli değişkenler olduğu vurgulanmaktadır (Kang vd., 2021; Yumbul vd., 2018). Örneğin, Gür (2024) deprem sonrası travma semptomları, başa çıkma mekanizmaları ve sosyal destek arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma, problem odaklı başa çıkma ve sosyal destek arayışının, travma sonrası stres seviyelerini anlamada önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Buna göre sosyal destek,

travmanın etkilerini hafifletmede kritik bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Yine Ekvador'da yapılan bir çalışma (Bertinelli vd., 2023), depremlerin kısa vadeli ruh sağlığı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Sonuçlar, depremler sonrasında sosyal dayanışmanın arttığını, bunun da yaşam memnuniyeti ve dini uygulamalarda artışa yol açtığını göstermiştir. Bu durum, toplum/sosyal destek bağlarının güçlendirilmesinin ruh sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak bun çalışmada "farkındalık ve kendine güvenmek" alt teması ile katılımcıların psikolojik büyümeye dair vurgu yaptıkları görülmektedir. Örneğin bir katılımcı: "*Dayanıklılığım arttı. Hayat devam ediyor, en zorunu yaşadık. Büyük konuşmak istemem ama önceki gibi değilim. Gelecek şeylere daha hazırım sanki.*" sözleri ile travma sonrası psikolojik büyümeyi ifade etmiştir.

Afetin etkisi ile psikolojik baş etmek için ebeveyn rolünü hatırlamak araştırmanın bir diğer sonucudur. Araştırmalar, annelerin bu zorlu süreçte hem ailelerini desteklemekte hem de topluluklarına katkı sağlamakta nasıl önemli roller üstlendiklerini ortaya koymaktadır. Güney Kore'de çevrim içi gerçekleştirilen bir anne topluluğu grup çalışması, annelerin afet sonrası dayanıklılıklarını artırmada ve riskleri önlemede kritik bir rol oynamıştır (Kang vd., 2021). Nepal'de kadın gruplarının afet risk azaltma ve topluluk direnci üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışma ise annelik rolünün topluluk dayanıklılığını artırmada nasıl kilit bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Kadınlar, hem kendi ailelerine hem de topluluklarına yönelik sorumlulukları üstlenerek afet sonrası iyileşmeye önemli katkılarda bulunmuşlardır (Khatri vd., 2023). Bu anlamda alanyazında yer alan araştırmalar bu araştırmanın sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Bu bağlamda koruyucu annelik rolünün topluluk dayanıklılığını artırmada ve uzun vadeli iyileşmeyi desteklemede hayati bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Ancak annelik sorumluluğu ile baş ederken bireysel ihtiyaçların göz ardı edilmemesi de önemlidir (Hays, 1996). Nitekim bu araştırmanın bir diğer sonucuna göre, afetin etkisi ile psikolojik olarak baş etmek için katılımcıların uzman desteği aradığı belirlenmiştir. Alanyazın incelendiğinde, 2011 Van Depremi sonrası konteyner kentte yaşayan annelerin deneyimlerini inceleyen bir çalışma (Yumbul vd., 2018), annelik rolünün travma sonrası ne kadar karmaşık hale geldiğini göstermektedir. İlgili araştırmada anneler, yaşadıkları psikolojik

travmanın çocuklarına yönelik tutumlarını olumsuz etkilediğini ancak psikolojik destekle bu sürecin üstesinden geldiklerini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde, Schonfeld ve Demaria (2020), çocuklara ve ailelere yönelik psikososyal desteğin özellikle annelerin travma sonrası başa çıkma süreçlerinde önemli bir yer tuttuğunu ifade etmekte ve bu tür desteklerin, özellikle annelerin psikolojik dayanıklılığını artırmada etkili olacağını açıklamaktadırlar. Bu araştırmalar, afet sonrası annelerin uzman desteği almasının, hem kendi psikolojik sağlığı hem de çocuklarına olan sorumluluklarını yerine getirme kapasiteleri üzerinde kritik bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bir diğer teması afet sonrası "psikofizyolojik durum"dur. Bu temanın altında "duygusal durum", "bilişsel durum" ve "davranışsal durum" kategorileri ortaya çıkmıştır. Deprem sonrasında bireylerin yaşadığı duygusal durumlar, genellikle travmatik deneyimlerin ve belirsizliklerin etkisiyle karmaşık ve yoğun bir yapıya sahiptir. Örneğin, Grimm vd. (2012) yaptıkları çalışmada, afet mağdurlarında özellikle ilk aylarda yoğun korku ve kaygı belirtileri görüldüğünü belirtmektedirler. Bu duyguların, kişinin günlük işlevselliğini ve sosyal ilişkilerini önemli şekilde etkileyebildiği vurgulanmaktadır. İtalya depreminden sonra yapılan bir araştırma, bireylerin deprem anında ve sonrasında korku, çaresizlik, endişe ve dehşet gibi duygusal tepkilerin sıkça görüldüğünü ortaya koymaktadır (Prati vd., 2012). Öte yandan, Norris vd.'nin (2002) meta-analiz çalışması, travmatik olaylara maruz kalan bireylerin önemli bir bölümünün uzun vadede anksiyete bozuklukları geliştirdiğini ortaya koymuştur. Yine depremlerden sonra yas sürecinde olan ebeveynler arasında yüksek oranda depresyon görülebilmektedir (Cao vd., 2013). Afet sonrasında bireylerin bilişsel durumları incelendiğinde ise alanyazında çeşitli araştırmalar mevcuttur. Buna göre, Özdemir vd.'nin (2015), depremden sağ kurtulan bireylerde TSSB, dissosiyasyon, yaşam kalitesi, umutsuzluk ve intihar düşünceleri arasındaki ilişkileri ele aldığı araştırmada umutsuzluğun özellikle yüksek TSSB semptomlarına sahip bireylerde yaygın olduğu ve bireylerin yaşam kalitesini düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Yine Kartol vd.'nin (2023) Türkiye'de 2023 depremlerinden sağ kurtulan yetişkinlerde geleceğe dair kaygı ve karamsarlık düzeylerini inceledikleri çalışmada, katılımcıların yüksek düzeyde geleceğe yönelik kaygı yaşadığı ortaya konmuştur. Afet sonrası davranışsal durum açısından incelendiğinde

ise kaçınma belirtileri, travmatik olayların ardından bireylerin stresle başa çıkma mekanizmalarından biri olarak ortaya çıkabilmektedir. Many vd. (2012) kaçınmanın başlangıçta bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olabileceğini ancak bu davranışın uzun vadede patolojik hale gelmesi durumunda, duygusal sıkıntı, depresyon ve TSSB artırabileceğini belirtmektedirler. İtalya depremi sırasında ve sonrasında bireylerin yaşadığı duygusal ve davranışsal tepkilerinin incelendiği araştırma bulguları arasında, ağlama davranışının, özellikle korku ve çaresizlik hisleriyle ilişkili olarak sıklıkla gözlemlendiği yer almaktadır (Prati, 2012). Bu bağlamda araştırma sonucu ile birlikte değerlendirildiğinde alanyazında yer alan bilgilerin birbirini doğrular nitelikte olduğu ve afet deneyiminin bireyleri bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak çok çeşitli şekilde etkilediği söylenebilir.

Bu araştırmanın bir diğer bulgusu katılımcıların afet sonrası ebeveyn olarak ihtiyaçları ile ilgilidir. Araştırma sonuçlarına göre "psikososyal ihtiyaçlar" ve "çocuğun gereksinimlerini yerine getirmeye yönelik ihtiyaçlar" katılımcılar için öne çıkmaktadır. Aile kaynaklarının kaybı, başa çıkma stratejileri ve sosyal destek, depremlerden sonra psikolojik sıkıntı ile ilişkilidir (Sattler, 2006). Deprem sonrasında koruyucu aile olmak, hem duygusal hem de psikolojik açıdan oldukça karmaşık ve zorlu bir süreçtir. Bu süreçte koruyucu ailelerin karşılaştığı temel zorluklar arasında, travma yaşamış çocukların bakımıyla başa çıkmak, duygusal dayanıklılık geliştirme ihtiyacı ve sürekli değişen yerleşimlerin yaratabileceği psikolojik stres bulunmaktadır (Fisher ve Chamberlain, 2000). Deprem sonrası anneler, hem kendi ruh sağlıklarını korumak hem de çocuklarına gereken desteği sağlayabilmek için yoğun bir psikososyal destek ihtiyacı duyarlar (Norris ve Stevens, 2007). Nishihara vd. (2018) annelerin, özellikle afet sonrası yeni bir çevreye alışma sürecinde, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Liang vd. (2022), Wenchuan depremi sonrasında annelerin yaşadığı travmanın, çocuklarının depresif semptomları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma, annelerin travmaya maruz kalmasının, çocukların ruh sağlığını olumsuz etkilediğini ve bu süreçte annelerin psikososyal destek almasının önemini ortaya koymaktadır. Başka bir çalışma ise Japonya'daki deprem sonrası kadınların deneyimlerini incelemektedir (Kobayashi vd., 2020). Buna göre, anneler deprem sonrası çocuklarının sağlık hizmetlerine erişimi

konusunda büyük endişeler yaşamış ve bu hizmetlere erişimin sürdürülmesi, hijyenik olanakların sağlanması ve çocuk bakımına yönelik özel alanların oluşturulması gerektiğini vurgulanmışlardır. Bu araştırmanın bulguları ile birlikte değerlendirildiğinde, alanyazındaki araştırmalar, deprem sonrası annelerin çocuklarının temel gereksinimlerini karşılamak için yoğun bir desteğe ihtiyaç duyduklarını, psikososyal destek ihtiyaçlarının çok yönlü olduğunu ve bu ihtiyaçların karşılanmasının hem anneler hem de çocukları için kritik önem taşıdığını ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bir diğer bulgusu da afet sonrası ebeveyn-çocuk ilişkileri ile ilgilidir. Katılımcılar "psikolojik zorlukların ilişkiye yansıması" ve "ebeveyn-çocuk ilişkisinin güçlenmesi" şeklinde etkiler bildirmişlerdir. Proctor vd. (2007) ani bir şekilde ortaya çıkan ve yıkıcı sonuçları olabilen depremin ebeveyn-çocuk ilişkisini olumsuz etkilediğini ifade etmektedirler. Yumbul vd. (2018), 2011 Van Depremi sonrası konteyner kentte yaşayan annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerini incelemiş ve anneler, yaşadıkları travmanın çocuklarına karşı daha agresif ve mesafeli olmalarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Hausman vd. (2020) ise doğal afetler sonrası hem annelerin hem de çocukların depresyon ve anksiyete gibi belirtiler geliştirebileceğini ve anne ve çocukların bu belirtileri birbirlerine aktararak sürecin daha karmaşık bir hal alabileceğini bildirmektedirler. Bununla birlikte, büyük travmatik olaylar sonrasında, ebeveyn-çocuk ilişkisi üzerindeki etkiler hem olumsuz hem de olumlu şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bogdan vd.'nin (2023) bir sel felaketinden sonra aile dayanışması ve direncinin nasıl artırılabileceğini inceledikleri araştırma sonucuna göre iletişim, çatışma çözme ve başa çıkma becerilerinin ailelerin bir arada kalmalarını ve felaketin getirdiği stresi azaltmalarını sağladığı saptanmıştır. Tüm sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde korucu annelerin de biyolojik anneler gibi çocuklarıyla iletişimlerinin afet sonrasında hem olumlu hem de olumsuz yönden etkilenebileceği belirtilebilir.

Bu araştırmanın son bulgusu ise katılımcıların afet sonrası psikososyal destek ihtiyaçları üzerinedir. Buna göre katılımcıların, "çocuğun psikolojik belirtilerine yönelik destek ihtiyaçları" ve "ebeveyn eğitimine yönelik destek ihtiyaçları" şeklinde ihtiyaçları olduğu ortaya çıkmıştır. Deprem gibi büyük afetlerden sonra ebeveynlerin, çocuklarına en iyi şekilde destek olabilmeleri

için eğitim ve rehberliğe ihtiyaçları vardır (Pfefferbaum vd., 2018). Örneğin, Honda vd. (2019) ebeveynlerin travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtilerinin çocuklarını nasıl etkileyebileceğini anlamalarının ve bu belirtilerle başa çıkma stratejileri geliştirmelerinin önemini vurgulamaktadırlar. Buna göre eğitimlerin, ebeveynlerin çocuklarının kaygı, korku, gece kabusları gibi stres belirtileri karşısında daha bilinçli ve destekleyici olmasını sağlayan işlevi bulunmaktadır. Yine Pfefferbaum vd. (2018) çocukların travma sonrası çeşitli davranışsal tepkiler sergilediğini ve ebeveynlerin bu tepkilere nasıl yanıt vermesi gerektiğini bilmediklerinde zorluklar yaşayabileceğini belirtmektedirler. Davranış yönetimi eğitiminin ise ebeveynlerin bu tür davranışları uygun doğru tepki verme konusunda bilgi sahibi olmaları konusunda destekleyici olacağını açıklamaktadırlar. Schonfeld ve Demaria (2020) ise çocukların travma sonrası duygusal tepkilerini tanımanın ve onlara duygusal destek sağlamanın ebeveynlerin öğrenmesi gereken temel beceriler olduğunu ifade etmektedirler. Buna göre, eğitimlerin, ebeveynlerin çocuklarıyla duygusal bir bağ kurmalarına, çocukların endişelerini ve korkularını paylaşmalarına yardımcı olacağı açıklanmaktadır. Özetle, ebeveynlerin afet sonrası ihtiyaç duydukları konularda güçlendirilmesinin hem onların hem de çocuklarının ruh sağlığını koruma ve iyileştirme sürecinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu araştırmanın katılımcılarının sadece annelerden oluşması sebebiyle elde edilen veriler sadece koruyucu anneler bağlamında değerlendirilebilmektedir. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise görüşmelerin çevrim içi gerçekleştirilmesi sebebiyle internet erişimi olan annelere ulaşılmış olmasıdır. İnternet erişimi olmayan koruyucu anneler çok daha farklı sorunlar yaşıyor olabilirler. Çalışmanın üçüncü sınırlılığı ise nitel görüşme ve içerik analizi olmasına yöneliktir. Buna göre, nitel görüşmelerde, katılımcıların verdikleri yanıtlar, araştırmacının subjektif yorumlarına bağlı olarak farklı şekilde anlamlandırılabilir, bu da sonuçların genellenebilirliğini kısıtlayabilir (Smith, 2015). Ayrıca, nitel görüşmelerin sınırlı sayıda katılımcı ile yapılması, elde edilen bulguların geniş kitlelere uygulanabilirliğini sınırlar (Guest, vd., 2006). Çalışmanın içsel geçerliliği, görüşmelerin derinlemesine yapılmasına rağmen, katılımcıların geriye dönük anlatımlarına dayandığı için etkilenebilir (Maxwell, 2012).

Son olarak, içerik analizinde, veri kodlama süreci yoruma dayalı olduğu için sonuçların farklı araştırmacılar tarafından tutarlı bir şekilde tekrarlanabilirliği düşük olabilir (Krippendorff, 2018).

Yukarıdaki sınırlılıklarla birlikte 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrası koruyucu annelerle gerçekleştirilen ilk çalışma olan bu araştırmanın sonuçlarından çeşitli şekillerde yararlanılabilir. İlk olarak bu araştırma nitel bir desenle yürütülmüştür ve zengin veri sağlamaktadır. Bununla birlikte koruyucu annelerin yaşam deneyimlerinin zamanla nasıl değiştiğini incelemek için gelecekte farklı araştırma desenlerinde (örneğin, karma veya boylamsal) daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir. Bu tür çalışmalar, koruyucu annelik sürecindeki değişiklikleri daha iyi anlamaya ve uzun vadeli etkileri değerlendirmeye yardımcı olabilir. Araştırmanın bulguları alanyazınla benzer olarak (Honda vd., 2019; Pfefferbaum vd., 2018; Schonfeld ve Demaria, 2020) afet sonrası ebeveynlerin güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Deprem gibi travmatik olaylar sonrasında ebeveyn-çocuk ilişkilerinin güçlendirilmesi, hem çocukların hem de ebeveynlerin psikolojik sağlığı üzerinde olumlu etkiler oluşturabilir (Proctor vd., 2007). İletişim, işbirliği ve psikososyal destek mekanizmaları, aile üyelerinin bu tür zorlu süreçlerden daha güçlü çıkmalarına yardımcı olabilir. Aile bağlarının güçlendirilmesi, özellikle bu tür olayların olumsuz etkilerini hafifletmek için kritik bir strateji olarak öne çıkmaktadır (Pfefferbaum vd., 2018). Annelerin duygusal dayanıklılığını artırmak, sosyal destek ağlarını güçlendirmek ve uygun psikososyal müdahaleleri sağlamak, deprem sonrası ebeveyn olarak iyileşme süreçlerinin başarılı olmasına önemli katkılar sunabilir. Bu nedenle, bireysel ve/veya grup çalışmaları yöntemiyle orta ve uzun vadede de koruyucu annelere psikososyal destek hizmetleri sunulabilir ve bu çalışmaların etkililiği sınanabilir.

Çocuğun afet sonrası refahı, aile ve toplumla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve ruh sağlığı uzmanları konuyla ilgili önemli katkılarda bulunabilirler (Margolin vd., 2010). Bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak, okullarda psikolojik danışmanlar tarafından koruyucu annelere yönelik psikososyal destek çalışmalarının içeriği koruyucu aile olma, afet sonrası çocukla iletişim ve çocuğa destek sunma konuları ile zenginleştirilebilir. Ebeveynlerin konuya yönelik farkındalıklarını arttırmak amacıyla psikoeğitim

programları düzenlenebilir. Bu eğitimlerin içeriği travma sonrası yaşama uyum, çocuklarda görülebilen davranış problemleri ve afet sonrası çocukla sağlıklı iletişim kurma gibi konuları kapsayabilir. MEB genel hedefleri, il ve ilçelerin yerel hedefleri ve okulların özel hedefleri kapsamında koruyucu aile olma ve afet sonrası ebeveyn-çocuk ilişkileri önemli bir hedef olarak ele alınabilir. Afet yaşamış çocukların dezavantajlı oldukları bilinerek bu öğrencilerle etkileşimde okul personeli, öğretmen ve okul yöneticilerine birlikte hareket ederek seminerler verilebilir. Deprem sonrası kaygı yaşamaya devam eden ebeveynlerin çocukları risk altında olmaları nedeniyle psikolojik danışmanlar tarafından afet sonrası yaşam ve güçlenme konusunda kendilerine ve ailelerine destek sunulabilir. Çocuklara ve ailelere sunulan destek mekanizmalarının güçlendirilmesinde ve koruyucu aile sisteminin kurumsal kapasitesinin güçlendirilecek model önerilerinde araştırma bulgularının sonuçları dikkate alınabilir.

KAYNAKÇA

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-5), Tanı Ölçütleri El Kitabı. (Çev: Köroğlu, E.) Hekimler Yayın Birliği.

Bertinelli, L., Mahe, C., and Strobl, E. (2023). Earthquakes and mental health. *World Development, 169*, 106283–106283. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106283

Bogdan, E. A., McDonald-Harker, C., Bassi, E. M., and Haney, T. J. (2023). Holding together after disaster: The role of social skills in strengthening family cohesion and resilience. *Family Relations*, *72*(4), 2194–2214. https://doi.org/10.1111/fare.12791

Boğdan, R.C. ve Biklen, S.K. (1992). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods.* Boston: Allyn and Bacon.

Bonanno, G. A., Brewin, C. R., Kaniasty, K., and Greca, A. M. L. (2010). Weighing the costs of disaster: Consequences, risks, and resilience in ındividuals, families, and communities. *Psychological Science in the Public Interest, 11*(1), 1–49. https://doi.org/10.1177/1529100610387086

Bulut, S. (2009). Depremden sonra çocuklarda görülen travma sonrası stres tepkilerinin yaş ve cinsiyetler açısından karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(31), 43–51.

Cao, X., Jiang, X., Li, X., Lo, M. J. H., Li, R., and Dou, X. (2013). Perceived family functioning and depression in bereaved parents in China after the 2008 Sichuan earthquake. *Archives of Psychiatric Nursing*, *27*(4), 204–209. https://doi.org/10.1016/j.apnu.2013.04.001

Carrier, A., Corneille, O., and Yzerbyt, V. (2023, October 28). The Phenomenology of Social Perception: Sociability and Morality Perceptions map onto Experiences of Pleasure and Threat. https://doi.org/10.31234/osf.io/cmq2y

Certel, N. (2019). Koruyucu aile derneklerine üye olan koruyucu ailelerin bu modele ilişkin deneyim ve değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 30*(1), 147–165. https://doi.org/10.33417/tsh.516772

Chemtob, C. M., Nomura, Y., Rajendran, K., Yehuda, R., Schwartz, D., and Abramovitz, R. A. (2010). Impact of maternal post–traumatic stress disorder and depression following exposure to the September 11 attacks on preschool children's behavior. *Child Development*, *81*(4), 1129–1141. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01458.x

Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (3. Baskı). (M. Bütün ve S.B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Creswell, J. W., and Poth, C. N. (2016). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches*. New York: Sage Publications.

Deutsch, R., Drozd, L., and Ajoku, C. (2020). Trauma-informed interventions in parent–child contact cases. *Family Court Review*, *58*(2), 470–487. https://doi.org/10.1111/fcre.12483

Eysenbach, G. (2002). How do consumers search for and appraise health information on the world wide web? Qualitative study using focus groups, usability tests, and in-depth interviews. *BMJ*, *324*(7337), 573–577. https://doi.org/10.1136/bmj.324.7337.573

Fisher, P. A., and Chamberlain, P. (2000). Multidimensional treatment foster care: A program for intensive parenting, family support, and skill building. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, *8*(3), 155–164. https://doi.org/10.1177/106342660000800303

Ghaderi, S. (2023). Phenomenological studies. *Springer Texts in Education,* 377–382. https://doi.org/10.1007/978-3-031-04394-9_58

Giannakopoulos, G., and Kolaitis, G. (2021). Sleep problems in children and adolescents following traumatic life events. *World Journal of Psychiatry, 11*(2), 27–34. https://doi.org/10.5498/wjp.v11.i2.27

Gil-Rivas, V., Holman, E. A., and Silver, R. C. (2004). Adolescent Vulnerability following the September 11th Terrorist Attacks: A Study of Parents and their Children. *Applied Developmental Science*, *8*(3), 130–142. https://doi.org/10.1207/s1532480xads0803_3

Grimm, A.L., Hulse, M., and Schmidt, P.S. (2012) Post- and peri-traumatic stress in disaster survivors: an explorative study about the influence of individual and event characteristics across different types of disasters. *European Journal of Psychotraumatology*, *3*(7382), 1–9. https://doi.org/10.3402/ejpt.v3i0.7382

Groome, D., and Soureti, A. (2004). Post-traumatic stress disorder and anxiety symptoms in children exposed to the 1999 greek earthquake. *British Journal of Psychology, 95*(3), 387–397. https://doi.org/10.1348/0007126041528149

Guest, G., Bunce, A., and Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods, 18*(1), 59–82. https://doi.org/10.1177/1525822X05279903

Gür, G.C. (2024). Shattered ground, resilient souls: examining coping strategies, social support, and earthquake exposure's effects on post-traumatic stress disorder symptoms among adolescent and young adults survivors of the 2023 earthquake in Türkiye. https://doi.org/10.1007/s12144-024-05995-6

Hagiwara, D., Watanabe, A., Kamei, K., and Goldman, G. H. (2016). Epidemiological and genomic landscape of azole resistance mechanisms in Aspergillus fungi. *Frontiers in Microbiology*, *7*. https://doi.org/10.3389/fmicb.2016.01382

Hausman, E.M., Black, S.R., Bromet, E., Carlson, G.A., Danzig, A.P., Kotov, R., and Klein, D.N. (2020). Reciprocal effects of maternal and child internalizing symptoms before and after a natural disaster. *Journal of Family Psychology, 34*(7), 836–845. https://doi.org/10.1037/FAM0000653

Hays, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. Yale University Press.

Hitchcock, C., Goodall, B., Sharples, O., Meiser-Stedman, R., Watson, P., Ford, T., and Dalgleish, T. (2021). Population prevalence of the post-traumatic stress disorder subtype for young children in nationwide surveys of the British general population and of children in care. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 60*(10), 1278–1287. https://doi.org/10.1016/j.jaac.2020.12.036

Honda, Y., Fujiwara, T., Yagi, J., Homma, H., Mashiko, H., Nagao, K., Okuyama, M., Ono-Kihara, M., and Kihara, M. (2019). Long-term impact of parental post-traumatic stress disorder symptoms on mental health of their offspring after the great east Japan earthquake. *Frontiers in Psychiatry, 10*, 496–496. https://doi.org/10.3389/FPSYT.2019.00496

İlhan, N., Aykal, D., and Erbaş Özil, M. (2024). Deprem sonrasında kullanılan geçici barınma birimlerinin yerleşim düzeni bağlamında ergonomik analizi. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 9, 245–269. https://doi.org/10.30785/mbud.1334397

Kang, M,H., Moon, J.W., Je, B., Ji-Bum, K., and Chung, H. (2021). The social movement of an online community of mothers during a disaster: An analysis of the mom-café in Pohang, Korea. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 65*, 102579. https://doi.org/10.1016/J.IJDRR.2021.102579

Kartol, A., Üztemur, S., and Yaşar, P. (2023). 'I cannot see ahead': psychological distress, doomscrolling and dark future among adult survivors following Mw 7.7. and 7.6 earthquakes in Türkiye. *BMC Public Health, 23*. https://doi.org/10.1186/s12889-023-17460-3

Khatri, R.J, Tippett, V., and Durham, J. (2023). The role of self-help women's groups in disaster risk reduction and community resilience in Nepal. *Prehospital and Disaster Medicine, 38,* 71–72. https://doi.org/10.1017/S1049023X23002121

Kobayashi, N., Nemoto, H., Seto, M., Sato, S., Kikuchi, S., Honda, N., Suzuki, T., Sato, K., Sugawara, J., Ito, K., Kayano, R., Ozaki, N., Beadling. C.V., Kelman, I., Imamura, F., Matsuoka, H., and Tomita, H. (2020). Experiences of perinatal women and public healthcare providers in a community affected by the great east Japan earthquake and tsunami: Concerns that must be considered for the mental healthcare of perinatal women in post-disaster settings. *International Journal of Disaster Risk Reduction, 51,* 1-8. https://doi.org/10.1016/J.IJDRR.2020.101767

Krippendorff, K. (2018). *Content Analysis: An Introduction to its Methodology* (4th ed.). New York: Sage Publications.

La Greca, A. M., Silverman, W. K., Vernberg, E. M., and Prinstein, M. J. (1996). Symptoms of post-traumatic stress in children after Hurricane Andrew: A prospective study. *Journal*

of Consulting and Clinical Psychology, *64*(4), 712–723. https://doi.org/10.1037/0022-006x.64.4.712

Liang, Y., Zhao, Y., Zhou, Y., and Liu, Z. (2022). How Maternal trauma exposure contributed to children's depressive symptoms following the wenchuan earthquake: A multiple mediation model study. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(24), 16881–16881. https://doi.org/10.3390/ijerph192416881

Many, M., Cross, T., Michelle, H., Moore, B., Rosenburg, Z., Howard, J., and Osofsky, J. (2012). The function of avoidance in ımproving the understanding of disaster recovery. *Journal of Human Behavior in The Social Environment, 22*(4), 436–450. https://doi.org/10.1080/10911359.2012.664974

Margolin, G., Ramos, M. C., and Guran, E. L. (2010). Earthquakes and children: The role of psychologists with families and communities. *Professional Psychology: Research and Practice, 41*(1), 1–9. https://doi.org/10.1037/a0018103

Masten, A. S., and Osofsky, J. D. (2010). Disasters and their impact on child Development: Introduction to the special section. *Child Development*, *81*(4), 1029–1039. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01452.x

Maxwell, J. A. (2012). A realist approach for qualitative research. *SAGE Publications*. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.11.006

McLaughlin, K.A., Colich, N.L., Rodman, A.M. and Weissman, D.G. (2020). Mechanisms linking childhood trauma exposure and psychopathology: A transdiagnostic model of risk and resilience. *BMC Medicine, 18*(96). 1-11. https://doi.org/10.1186/s12916-020-01561-6

McMillen, J. C., North, C. S., and Smith, E. M. (2000). What parts of PTSD are normal: Intrusion, avoidance, or arousal? Data from the Northridge, California, earthquake. *Journal of Traumatic Stress*, *13*(1), 57–75. https://doi.org/10.1023/a:1007768830246

Moustafa, K. (2024). Tent-cities: A resilient future urban solution to live and mitigate earthquake damages. *Cities,* 145, 1-4. https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104696

Nishihara, M., Nakamura, Y., Fuchimukai, T., and Ohnishi, M. (2018). Factors associated with social support in child-rearing among mothers in post-disaster communities. *Environmental Health and Preventive Medicine, 23*(1), 58–58. https://doi.org/10.1186/S12199-018-0747-7

Norris, F. H., and Stevens, S. P. (2007). Community resilience and the role of the family in post-disaster recovery: *Psychiatric Clinics of North America, 30*(3), 419–435.

Norris, F., Friedman, M., Watson, P., Byrne, C., Diaz, E., and Kaniasty, K. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part I. An empirical review of the empirical literature, 1981–2001. *Psychiatry*, *65,* 207–239.

Oswald, S. H., Heil, K., and Goldbeck, L. (2010). History of maltreatment and mental health problems in foster children: A review of the literature. *Journal of Pediatric Psychology, 35*(5), 462–472. https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsp114

Özdemir, O., Boysan, M., Güzel, P., and Özdemir, E.Y. (2015). Relationships between post-traumatic stress disorder (PTSD), dissociation, quality of life, hopelessness, and suicidal ideation among earthquake survivors. *Psychiatry Research-Neuroimaging, 228*(3), 598–605. https://doi.org/10.1016/J.PSYCHRES.2015.05.045

Özel, E. ve Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 16*(36), 9–34.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. New York: Sage Publications.

Pfefferbaum, B., Simic, Z., and North, C.S. (2018). Parent-reported child reactions to the September 11, 2001 World Trade Center Attacks (New York USA) in relation to parent post-disaster psychopathology three years after the event. *Prehospital and Disaster Medicine, 33*(5), 558–564. https://doi.org/10.1017/S1049023X18000869

Prati, G., Catufi, V., and Pietrantoni, L. (2012). Emotional and behavioural reactions to tremors of the Umbria-Marche earthquake. *Disasters, 36*(3), 439–451. https://doi.org/10.1111/J.1467-7717.2011.01264.X

Proctor, L. J., Fauchier, A., Oliver, P. H., Ramos, M. C., Rios, M. A., and Margolin, G. (2007). Family context and young children's responses to earthquake. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 48*(9), 941–949. https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1469-7610.2007.01771.x

Ruggiero, R. M. (2018). Chronic critical illness: the limbo between life and death. *The American Journal of the Medical Sciences*, *355*(3), 286–292. https://doi.org/10.1016/j.amjms.2017.07.001

Rutkowski, J. (2022). Powiatowe centrum pomocy rodzinie w perspektywie kryzysów pieczy zastępczej. W stronę transformacji działania. *Kultura, Społeczeństwo, Edukacja, 21*(1), 93–115. https://doi.org/10.14746/kse.2022.21.7

Sattler, D. N. (2006). Family Resources, Family Strains, and Stress Following the Northridge Earthquake. *Stress, Trauma, and Crisis*, *9*(3–4), 187–202. https://doi.org/10.1080/15434610600854038

Schonfeld, D. J., and Demaria, T. (2020). Supporting children and families in the aftermath of disasters. In *Springer eBooks* (pp. 289–300). https://doi.org/10.1007/978-3-030-43428-1_12

Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information, 22*(2), 63–75. https://doi.org/10.3233/efi-2004-22201

Shonkoff, J. P., and Garner, A. S. (2012). The lifelong effects of early childhood adversity and toxic stress. *Pediatrics, 129*(1), e232–e246. https://doi.org/10.1542/peds.2011-2663

Smith, J. A. (2015). *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods* (3rd ed.). New York: *Sage Publications*. https://doi.org/10.1007/s11135-015-0214-1

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023). Koruyucu aile resmi internet sitesi. İllere göre koruyucu aile istatistikleri. https://aile.gov.tr/koruyucuaile/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri/

T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). SBB deprem sonrası değerlendirmeraporu.https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-%20Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf

Tagliacozzo, S. (2018). Government agency communication during post-disaster reconstruction: Insights from the Christchurch earthquakes recovery. *Natural Hazards Review, 19*(2), 04018001. https://doi.org/10.1061/(ASCE)NH.1527-6996.0000283

Weems, C. F., and Overstreet, S. (2008). Child and adolescent mental health research in the context of Hurricane Katrina: An ecological needs-based perspective and introduction to the special section. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *37*(3), 487–494. https://doi.org/10.1080/15374410802148251

Yanardağ, R. (2024). Konteyner kentte yaşayan depremzede ergen bireylerin temel sorun ve ihtiyaçlarının keşfedilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 28*(1), 1-22. https://doi.org/10.20296/tsadergisi.1369894

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yumbul, Ç., Wieling, E., and Çelik, H. (2018). Mother–child relationships following a disaster: The experiences of Turkish mothers living in a container city after the 2011 Van earthquake. *Contemporary Family Therapy, 40*(3), 237–248. https://doi.org/10.1007/S10591-017-9445-7